

Hume, David (1711-1776)

Biografia

Filòsof **empirista** escocès, figura màxima de la **II Il·lustració** anglesa i de l'empirisme britànic, i un dels pensadors de major influència en la filosofia posterior. Va néixer a Edimburg (Escòcia), i va estudiar a la universitat d'aquesta mateixa ciutat, més interessat per la literatura i la història que per l'advocacia, professió a la qual va voler dedicar-lo la seva família. Després d'un intent frustrat de col·locar-se en un comerç a Bristol, als 18 anys decideix marxar a França per a dedicar-se als estudis literaris i filosòfics, creient que havia de donar un canvi radical a la seva vida. Durant els anys que va passar a França, primer a Reims i després a La Flèche (1734-1737), va escriure el *Tractat sobre la naturalesa humana*,

publicat en dos volums (1739), que va passar totalment inadvertit, i que, segons la seva mateixa opinió, va ser una obra prematura que «va sortir morta de les premses». En 1740 va intentar publicar una recensió d'aquest llibre que va acabar sent un *Compendi* del mateix, publicat amb el títol de *Abstract*. Va refondre després la primera part del *Tractat*, publicant-la amb el títol de *Investigació sobre l'enteniment humà* (1751), així com la tercera amb el títol de *Investigació sobre els principis de la moral* (1752). Cap d'aquestes obres li va donar la fama literària que anhelava, que només va començar a arribar amb la publicació dels seus *Discursos polítics* (1752). Nomenat bibliotecari de la facultat de dret d'Edimburg, va començar a publicar una *Història d'Anglaterra* (1754) que va suscitar polèmica i que, segons el seu propi autor, va resultar un èxit rendible.

Va viatjar a París (1763-1766) com a secretari privat de Lord Hertford, ambaixador a França. Va tornar de França amb el seu amic **Jean-Jacques Rousseau**, que travessava un mal moment degut a la mala acollida de la seva obra *Emili* que li causava problemes. Va ocupar el càrrec de subsecretari d'Estat (1767-1768) i es va retirar finalment a Edimburg, on va morir de càncer, acceptant la seva malaltia amb un sentit totalment epicuri de la vida. En la seva autobiografia, editada pel seu amic **Adam Smith**, es va definir com home de disposició cordial, amb sentit de l'humor, jovial i social, el caràcter del qual no van aconseguir agrir els revessos de fortuna contra el seu desig de fama literària. Els seus *Diàlegs sobre religió natural*, obra considerada clàssica en **filosofia de la religió**, escrits cap a 1752, es van publicar pòstumament en 1779.

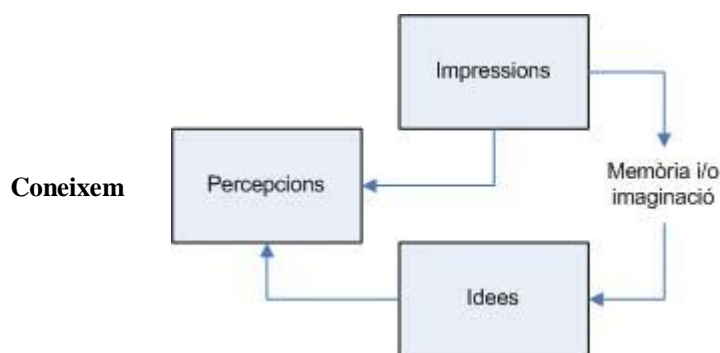
Filosofia de Hume

1. L'empirisme de Hume i la teoria del coneixement
2. La crítica al principi de causalitat i el problema de la inducció
3. La crítica empirista als conceptes metafísics: Déu, món i jo
4. El fonament del coneixement i de la moral i la crítica a la religió

1. L'empirisme de Hume i la teoria del coneixement. Segons diu en el seu *Tractat sobre la naturalesa humana*, que porta el subtítol de *Intent d'introduir el mètode experimental de raonament en els assumptes morals*, Hume va voler dur a terme, en el món moral humà, el que **Newton** havia fet amb el món físic (investigació basada en l'observació i experimentació). Va pretendre, per tant, investigar la capacitat de l'enteniment humà amb mètodes diametralment oposats als del **racionalisme**, i partint de la base que el coneixement humà no es basa en veritats innates i **a priori**, sinó en un conjunt de **creences** bàsiques, o suposicions sobre el món exterior, -les relacions entre els fets-, que són a manera de «un instint natural, que cap raonament o procés de pensament pot produir o impedir» (**veure text**). De manera que «no és, per tant, la raó la que és la guia de la

vida, sinó el costum», ([veure text](#)), en el ben entès que les creences sorgeixen del costum. La teoria del coneixement de Hume es basa en una nova reelaboració del concepte d'idea. De fet en la filosofia moderna les idees ja no són entitats separades de les coses, com per Plató, sinó que a partir de Descartes, les idees passen a ser considerades *representacions mentals* de les coses. També Locke entre els empiristes accepta això. Però Hume refina el concepte d'idea per evitar els problemes de considerar-les com a representacions mentals de «coses». Per a ell les idees són representacions mentals, però no de «coses», sinó d'impressions. És a dir, segons Hume els materials bàsics (els «àtoms» de la ment) que es nodreix el coneixement són percepcions de la ment. Aquestes percepcions són impressions, si són sensacions o sentiments (per exemple, sentir, veure, sentir, estimar, odiar, desitjar, voler), i són percepcions vivaces i intenses; o són idees, si són records o imaginacions de sensacions. Les idees són sempre febles i fosques, i són còpies de les impressions, mentre que aquestes, afirma Hume, provenen de causes desconegudes. Les paraules, al seu torn, representen a les idees, per la qual cosa, per a saber si una paraula té significat, cal descobrir quina és la idea que representa, i es coneix la idea descobrint la impressió d'on procedeix. (Veure l'evolució del significat de la noció d'idea).

([Veure un esquema més detallat](#))

Aquest principi, que sol anomenar-se **el microscopi de Hume o principi de còpia** (Només són veritat les idees que provenen d'una impressió), l'aplicarà Hume acuradament com un important recurs metodològic per a l'anàlisi de conceptes com ara els conceptes **metafísics** de **substància**, **causa**, **llibertat**, i altres, que solen considerar-se termes clau de la filosofia tradicional.

En resum: solament coneixem percepcions que poden ser de dos classes: impressions (directes i presents) o idees (representacions mentals procedents de la **memòria** o de la **imaginació**). Les **idees**, en tant que solament procedeixen de la memòria (record present d'impressions passades) o de la imaginació (que combina i barreja dades de la memòria i d'impressions) solament poden procedir en darrer terme de les impressions. Per això no podem conèixer res que d'alguna manera o altre no procedeixi de les impressions. Per altra part, el coneixement és sempre coneixement present (d'impressions presents o de records que són representacions presents d'impressions passades: no recordem ahir el que varem fer ahir, sinó que ho recordem ara). Si alguna idea no es correspon a alguna impressió, llavors és que és solament fruit de la imaginació i cal tracta-la simplement com això: una idea imaginària i no verdadera.

Per Hume, l'origen de les idees és la sensació, interna o externa. Ara bé, les idees s'entrellacen espontàniament dintre seu, constituint un món ordenat. Des de **Plató** insisteixen els filòsofs que pensar és ordenar idees.

Les lleis per les quals *s'associen* les **idees** en la ment són

- la *semblança*,
- a *contigüitat* a l'espai o en el temps, i

- la relació de *causa i efecte*.

A aquesta associació o relació, per la seva importància en la ciència de la naturalesa, dedicarà Hume una anàlisi especial (**veure text**). Tota idea deriva, per tant, d'alguna impressió i, per tant, no hi ha **idees innates**, a menys que s'entengui per tals algunes inclinacions procedents directament de la *naturalesa humana* (de les passions, per exemple, que amb posterioritat a Hume seran conegudes com a **instints**). De fet Hume critica a **Locke** per haver dit que tots els coneixements són idees i que aquestes són representacions mentals de coses, mentre que per ell les idees solament són representacions mentals d'impressions procedents de les sensacions, la reflexió o les passions. En aquest sentit pot dir que hi ha una certa classe d'**idees innates** sense renunciar a l'**empirisme** radical, ja que es tracta simplement d'un corollari de l'acceptació de l'existència d'una *naturalesa humana*. (**Veure text**)

Per la mateixa *naturalesa humana* la ment posseeix certa tendència natural (una *força suau*, en diu Hume) a la **associació d'idees**, el resultat principal de la qual és la constitució d'**idees complexes**.

La **idea** de **substància** és, per exemple, una idea composta per associació: no es deriva de cap impressió, interna o externa; no és res més que «la col·lecció d'idees simples unides per la imaginació», que atribueix el conjunt de característiques a quelcom desconegut, com si fos el seu suport permanent. Mitjançant quin sentit es capta la substància d'una poma? Amb els ulls, amb l'oïda, amb el paladar? Tota idea abstracta no és res més que una idea particular, a la qual correspon, per tant, una impressió; assignant un nom diferent d'aquesta impressió, la fem capaç de representar a totes les idees que mantenen certa semblança dintre seu. La idea general de «home» és la idea particular de «Joan», per exemple, a la qual, canviant-li el nom, li donem el significat de representar a «Julià», «Maria», «Anna», etc.

Segons Hume es pot passar d'una impressió sensible a una altra, però mai no podem passar d'una impressió a alguna cosa de la qual mai no hem tingut impressió o experiència. Ni hem tingut mai impressió o experiència de les Idees innates cartesianes ni del concepte de substància, per tant aquestes idees no es corresponen amb res real. Si la intel·ligència pot arribar a creure que hi ha substància, és simplement per errors en les associacions de idees. Allò que ens fa creure en substàncies és el fet que hi ha mecanismes psicològics basats en errors en el procés d'associació d'idees, que ens porten a trobar constàncies en les coses, però això no implica una necessitat lògica. Solament a través de la imaginació ens podem arribar a creure que hi ha **substàncies** (eternes, perfectes...) quan la percepció ens indica un món fet de canvis. (**veure text**).

[Per altra part, amb aquesta tesi de l'associació d'idees, Hume comença una fructífera tradició que està en la base de la moderna psicologia]

2. La crítica al principi de causalitat i el problema de la inducció. L'home, a més de percebre, *raona*, o construeix frases. Així, si es consideren les diverses proposicions amb les quals la ment expressa la veritat, veiem que n'hi ha de dues classes:

- aquelles la veritat de les quals consisteix en *relacions d'idees* i
- aquelles la veritat de les quals és una *qüestió de fet* (**veure text**).

Aquestes dues classes de veritats constitueixen la denominada «**forquilla**» de Hume; tota proposició o és necessària o contingent (**analítica o sintètica**, en l'expressió de **Kant**). Hi ha coses que són veritat en virtut de les mateixes idees que pensem i d'aquestes hi ha verdader coneixement o ciència, que s'obté per intuïció o **demostració**. És el món de la **veritat matemàtica** o lògica, en la qual la negació d'una d'aquestes proposicions és una contradicció. En canvi, en tot el que es refereix a l'existència d'objectes, a les *qüestions de fet*, no hi ha possibilitat de cap coneixement demostratiu: tot el que sabem, ho sabem per observació directa, quan ens atenim als fets, o per **inferència inductiva**, quan anem més enllà dels fets. (De fet aquesta divisió entre qüestions de fet i relacions d'idees procedeix de la filosofia de

Leibniz, qui parlava de veritats de fet, que considerava sintètiques i veritats de raó o analítiques)

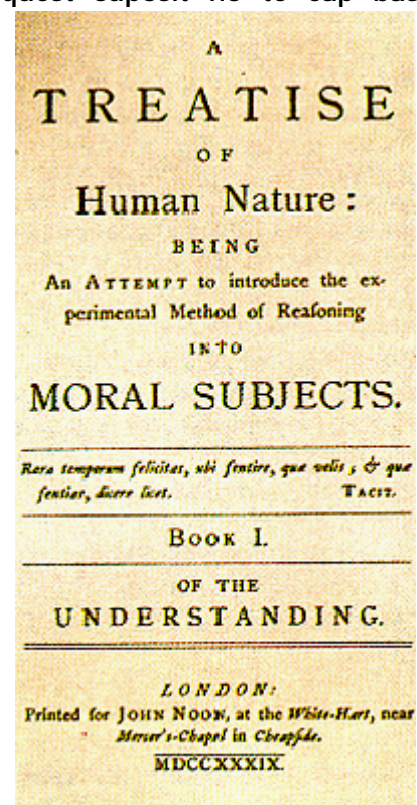
Així, per exemple, l'afirmació segons la qual «tot triangle té tres angles» és una proposició necessàriament verdadera i la seva negació seria una contradicció. El mateix passaria, segons Hume amb afirmacions matemàtiques com « $3+2 = 5$ », o amb afirmacions com «un tot és més gran que les seves parts». Aquestes proposicions són exemples de relacions entre idees que, en virtut de la seva pròpia definició (de la definició de triangle, de número o de tot i parts, en aquests exemples) són necessàriament verdares. En canvi una afirmació sobre les propietats d'objectes o de fets és possible que sigui falsa i la seva negació no és una contradicció. Si algú diu «avui és dilluns» aquesta proposició pot ser verdadera o falsa, i la seva negació «avui no és dilluns» no és una contradicció.

La **inferència** que ens porta més enllà d'allò directament observat es basa en el **principi de causalitat**, i ell mateix és una qüestió de fet que només arribem a conèixer per **experiència**. Tot el que s'afirma pel principi de causalitat, o per una relació entre **causa** i efecte, pot no succeir, per tant no és un saber demostratiu, sinó inductiu. Abans hem dit que tot coneixement és solament present (d'impressions presents o de records presents d'impressions passades), i tota previsió del futur es basa en inferències causals.

Tot raonament sobre l'experiència, diu Hume, es basa en la **suposició segons la qual la naturalesa transcorre d'una manera uniforme**. Però aquest supòsit no té cap base racional (no es funda en una demostració); es funda en una mera **creença**, que es deu a l'observació d'una conjunció constant dels fets en l'experiència. A la idea de «**causa**», que apliquem a fets dels quals diem «A és causa de B» no correspon cap altra impressió sensible que la presència **contigua** a l'espai i **successiva** en el temps de A (causa) i B (efecte). Però, en realitat, a la idea de causa li atribuïm una altra característica que és la de **connexió constant** entre A i B. Aquesta idea no correspon a cap impressió sensible, és només fruit de *l'associació d'idees* deguda al *costum* o *hàbit* d'observar que «sempre que A, llavors B», o bé que «no es produeix B, si no existeix prèviament A». Tenim per costum associar el que hem observat que es produeix repetidament, i traduïm l'associació com una connexió necessària (**veure text**). A aquesta connexió necessària hauria de correspondre alguna impressió externa o interna: externament, no hi ha res més que la conjunció de A i B; internament, no hi ha res més que la inclinació, que produeix el costum, de passar d'un fet a un altre que normalment l'acompanya. La «necessitat» és merament mental, no està en les coses, ni en la naturalesa, «pertany del tot a l'ànima». Si s'afegeix que, posant la confiança en el principi de causalitat, creiem que el que ha succeït en el passat succeirà igualment en el futur (**veure text**), llavors cal que ens adonem d'haver argumentat dins d'un **cercle viciós**, o amb un argument circular: només podem *suposar*, és a dir, donar per fet, i no provar, que el futur serà semblant al passat (**veure exemple**); o bé, tot el que sabem del futur ho sabem per experiència, per arguments que són només probables i, per tant, no demostratius. Així, doncs, el principi de causalitat es fonamenta en una creença o hàbit i en el supòsit metafísic segons el qual el futur serà com el passat, és a dir, en el supòsit metafísic de la regularitat de la naturalesa.

Aquesta crítica de Hume al **principi de causalitat** oposa directament Hume no només a **Descartes** i als **racionalistes** en general, sinó al mateix **Locke** i als supòsits de la física de **Newton**. D'una banda, segons l'empirisme de Hume, el coneixement de la naturalesa no és demostrativament cert, com ho és en el racionalisme, però, per una altra banda, sabem que la ciència de la naturalesa es basa en l'observació i la inferència inductiva, la qual, per definició, només ofereix un coneixement probable. I així neix, històricament, l'anomenat **problema de la inducció**, que ha de tenir repercussions directes en la **teoria de la ciència**.

Quan es diu, per exemple, que «els metalls fonen a temperatures determinades», llei de la

naturalesa que s'expressa mitjançant una **generalització**, no es vol indicar que existeixi una relació necessària o causal entre determinades temperatures i els punts de fusió dels diversos metalls, degudes a coses no observables, sinó que entre un fenomen i un altre, existeix una conjunció constant en la qual basem les prediccions per al present i el futur, perquè la naturalesa humana té la costum de sentir-se influïda per la repetició de fets i tendeix a creure que el que ha succeït fins al present continuarà succeint en el futur.

Hume, no obstant això, manté que els raonaments inductius, si provenen d'observacions regulars i uniformes al curs de la naturalesa, constitueixen autèntiques *proves* que no permeten un dubte raonable i distingeix entre *demostracions*, *proves* i *probabilitats*; aquelles són els raonaments per relacions d'idees, mentre que la diferència entre les dues últimes consisteix a si la conjunció que es manifesta entre dos esdeveniments pot considerar-se constant o simplement variable (**veure text**).

Així, d'un seguit de fenòmens dels que n'hem tingut repetides experiències en podem fer inferències causals sempre i quan haguem observat la connexió entre el que anomenem causa i el que anomenem el seu efecte, sabent, però, que l'únic fonament d'aquesta inferència és el costum i la suposició metafísica de la regularitat de la naturalesa. Però de cap manera podem inferir una hipotètica causa de la simple observació d'algun fet. Si no hem observat la conjunció entre la anomenada causa i l'efecte no podem inferir de cap manera la seva hipotètica causa. Així, per exemple, de la observació del món no se'n pot desprendre de cap manera la necessitat d'una causa que l'hagi creat.

3. La crítica empirista als conceptes metafísics.

En el seu *Tractat sobre la naturalesa humana* Hume escomet una contundent crítica dels conceptes metafísics, terme que per ell, en tant que fa referència a suposats coneixements més enllà de l'experiència, té una connotació negativa. En especial, a més de la crítica al concepte de causalitat, fa una crítica dels conceptes de

- Déu, de la
- realitat exterior i de la
- identitat personal.

Les tres substàncies **cartesianes**, encara acceptades per **Locke**, queden en entredit (**Veure esquema més abaix**):

- de **Déu** no en tenim cap impressió, i és solament una idea de la imaginació (**veure**). Atesa la crítica anterior al concepte de causalitat, cal reforçar que encara seria més absurd dir que Déu (imaginari) és la *causa* de res. Amb això ataca tant la posició de Descartes com la de Berkeley i, en general, totes les concepcions **teistes** que consideren necessària la idea de Déu com a fonament explicatiu o "causa" de tot el que existeix;
- de la realitat exterior, món o substància extensa cartesiana tampoc no en podem parlar amb seguretat, com ja ho havia fet notar **Berkeley** (tot i que des d'una perspectiva ben diferent), fet que l'aboca a un fort **fenomenisme** i l'**escepticisme**. (**Veure text**). **Locke** justificava l'existència del món extern a partir de la idea de causa. Tenim coneixement del món extern, deia, perquè el món o realitat extramental és la *causa* de les nostres impressions. Ara bé, a partir de la crítica de la idea de causa, Hume no pot acceptar això, ja que l'ús de la inferència causal (que solament es fonamenta en l'hàbit o creença) solament és possible quan podem passar d'una impressió a una altra impressió però no podem anar des de les impressions a una suposada causa o origen de les impressions. Així, solament coneixem impressions, però no podem saber d'on han sortit les impressions, per tant no podem dir, tampoc, si realment hi ha una realitat diferent a les nostres impressions i idees.

- Del Jo, finalment tampoc no podem dir que sigui res constant, cap substància. L'ànima, diu Hume, en la mesura en que podem concebre-la, no és res més que un sistema o una successió de percepcions diferents. La nostra idea de ment, llavors, és només la idea de percepcions particulars, sense noció de cap cosa que pugui anomenar-se substància, simple o composta. (Veure text). L'existència del Jo com a substància pensant, diferent dels seus actes, havia estat considerada indubtable, no tan sols per **Descartes**, sinó també per **Locke** i **Berkeley**. Tots pensaven que del jo en tenim un coneixement directe o intuïtiu com el "**cogito**" cartesià. No obstant això Hume també critica el "Jo" com a realitat diferent de les impressions i les idees. Hume descarta l'existència del Jo com a subjecte permanent dels actes psíquics, perquè no hi ha cap impressió sensible que sigui permanent, sinó que el Jo està constantment en canvi, transformació. De fet la única manifestació de continuïtat personal la proporciona la **memòria** i la **imaginació**, ja que el "Jo" està constituït per una relació entre percepcions i, per tant, canvia quan les percepcions canvien. De fet mai no coneixem el "Jo" desproveït de percepcions (sempre és un "jo camino", un "jo llegeixo", un "jo converso"...), per tant no podem parlar d'una "substància" permanent o suposat *substrat del "jo"*, solament coneixem un conjunt o feix de percepcions canviant. La consciència de la pròpia identitat, el reconeixement de la permanència de la mateixa identitat personal al llarg del temps es fonamenta en la memòria que permet la connexió que existeix entre les diferents impressions que se succeeixen.

Així, finalment, Hume ha de concloure de manera **fenomenisme** i **l'escèptica** que solament podem estar segurs de que hi ha feixos de percepcions. Aquesta és la conseqüència de l'empirisme portat a les seves darreres conseqüències.

4. El fonament del coneixement i de la moral i la crítica a la religió. El que sosté Hume definitivament, enfront de les pretensions del racionalisme, és que el coneixement de la naturalesa ha de fundar-se exclusivament en les impressions que en tenim d'ella. D'aquesta conclusió, en sentit estricte, es deriva el **fenomenisme** i **l'escepticisme** (veure text): l'home no pot conèixer o saber res de l'univers; només coneix les seves pròpies impressions i idees i les relacions que estableix entre elles per hàbit, costum, principi d'associació o sentiment de la ment (veure text). No hi ha impressió de cap mena que es correspongui a «cos» o a «objecte material», i molt menys a «jo», «món», «causalitat», «substància» o «força»; tot el que l'home sap, per discurs racional, sobre l'univers es deu única i exclusivament a la creença, que és una espècie de sentiment no racional.

Els poders de la raó són, doncs, summament limitats. Sobre qüestions de fet, no en tenim autèntic coneixement; només la regularitat dels fenòmens ens fa creure en connexions necessàries. No obstant això, les creences religioses no s'expliquen per la regularitat dels fenòmens, ja que varien de religió a religió; es fonamenten en molt diverses causes, com són la ignorància, el temor, l'esperança i fins i tot a la manipulació de totes aquestes coses amb vista a mantenir el poder. De cap manera la creença religiosa es fonamenta en el raonament, més aviat qui té fe experimenta en si mateix la determinació de creure la cosa més oposada al costum i a l'experiència. De **Déu** no en tenim cap impressió, de manera que en aplicació del criteri metodològic que permet distingir idees verdaderes d'idees falses, Hume conclou que la idea de Déu no és més que una composició de les idees que adquirim en reflexionar sobre les operacions de les nostres pròpies ments. (Veure text)

Per altra part, contra els qui creuen que la religió és el sosteniment de la **moral**, Hume emprèn la tasca de sotmetre a revisió les creences morals en el seu *Assaig sobre els principis de la moral*, per precisar que també elles, igual que les lleis de la naturalesa, se sustenten en l'experiència universal. Desenvolupant idees de **Francis Hutcheson** (1694-1747) i Joseph

Butler (1692-1762), Hume funda la moral en el sentiment universal dels homes de fer-se la vida agradable. Aquesta teoria es coneix amb el nom **d'emotivisme**, que és la teoria segons la qual les idees ètiques i morals procedeixen de l'emoció, o sentiment, i no tenen una justificació racional. Per altra part, en connexió amb l'esperit de la Il·lustració (que posteriorment **Kant** va definir com la majoria d'edat de la humanitat), es desprèn del pensament de Hume que cal afirmar que no fa falta un "pare suprem" o "Déu" per justificar les accions humanes. Allò que està bé o allò que està malament no depèn de la voluntat d'un ésser suprem i, la moral no necessita de la religió com a fonament.

Els homes desitgen actuar moralment perquè la vida bona produeix satisfacció i plaer, mentre que la vida deshonrosa produeix insatisfacció i malestar. Aquestes són qualitats de la naturalesa humana i a tot arreu els homes es condueixen amb idèntics criteris. Segons Hume, són qüestions de fet no descobertes per la raó humana, sinó pel sentiment. Posem per exemple el manament moral "no mataràs". No és una proposició de tipus matemàtic (no és una relació d'idees o proposició analítica) ni prové de l'experiència (tampoc no és una qüestió de fet). En realitat l'únic que pot fonamentar aquest manament és un sentiment o, dit d'una altra manera, una emoció lligada a la naturalesa humana.

Hume vol fonamentar una **ètica** de la mateixa manera que **Newton** havia fonamentat la Física, és a dir, basant-se en el principi d'atracció entre els cossos, que ell adapta com a "simpatia" (En el sentit de compartir el mateix *pathos*: per ell la simpatia envers les altres criatures és un instint natural). El valor moral d'un acte dependrà dels sentiments que provoquin en el subjecte. Hi ha fets, accions, persones, paisatges o fins i tot animals que ens atrauen, perquè els trobem simpàtics i això és el que anomenem "bo". Aquesta "simpatia" té un element psicològic i quasi instintiu. L'ètica no té, doncs, "valor de veritat", ni té res a veure amb inferències lògiques. Simplement explica una preferència. Cap proposició ètica no és ni veritable, ni falsa. Tan sols expressa els sentiments d'aquell qui l'expressa.

Hume criticà també el que **G.E.Moore** posteriorment va anomenar **fal·làcia naturalista**, (**veure text**) que consisteix en pensar que del "ser" d'una cosa pot derivar-se'n algun "haver de ser". D'allò que és, no se'n deriva un imperatiu moral, no se'n deriva cap "haver de ser", ni un dret ni un deure, ja que la tria de les finalitats està situada al marge de l'esfera de la raó.

De tota manera l'ètica no es fonamenta en el simple atzar, ja que es poden establir criteris per avaluar les nostres accions. De manera que es basa en la naturalesa humana (potser en el que més endavant es dirà **instint** o, en la nostra època, s'atribuirà a les característiques genètiques que són fruit de la selecció natural). **L'emotivisme** de Hume també inclou una avaluació de les conseqüències dels nostres actes: l'home no tendeix només individualment a la seva felicitat, d'una manera hedonista i egoista, sinó que, per ser capaç de compassió (o simpatia) sintonitza amb la felicitat i el malestar dels altres, que és capaç de percebre com a propis. Per això la moral de Hume té una perspectiva social molt semblant a la de l'**utilitarisme** anglès. D'aquesta regularitat de sentiments morals neixen les diverses creences morals; aprovem el que és agradable i desaprovem el que és desagradable: i en això consisteix el sentiment moral i al primer l'anomenem bé i al segon mal (**veure text**). La raó no té aquí una altra funció que la de discernir les conseqüències socials dels actes anomenats morals.

Veure l'evolució de la noció d'idea

Textos de les PAAU

Veure el text de Hume sobre *el sentiment moral* (Apèndix I de la *Investigació sobre els principis de la moral*)

Veure el text del Resum (*Abstract*) del *Tractat de la naturalesa humana*.

Altres textos relacionats

- Sobre el costum com a fonament: (costum com a fonament dels raonaments causals) / (costum com a guia de la vida).

- Diferència entre idees i impressions: es coneix la idea descobrint la impressió d'on procedeix
- Sobre la imaginació i la memòria
- Els principis de l'associació d'idees
- Diferència entre relacions d'idees i qüestions de fet
- La idea de connexió necessària
- En què es basa la creença en el curs uniforme de la natura? (el que ha succeït en el passat succeirà igualment en el futur?)
- L'experiència raonable
- Sobre l'escepticisme

Obres

enllaços:

http://ca.wikipedia.org/wiki/David_Hume

<http://www.alcoberro.info/planes/empirisme.htm>

<http://www.xtec.es/~jortiz15/hume.htm>

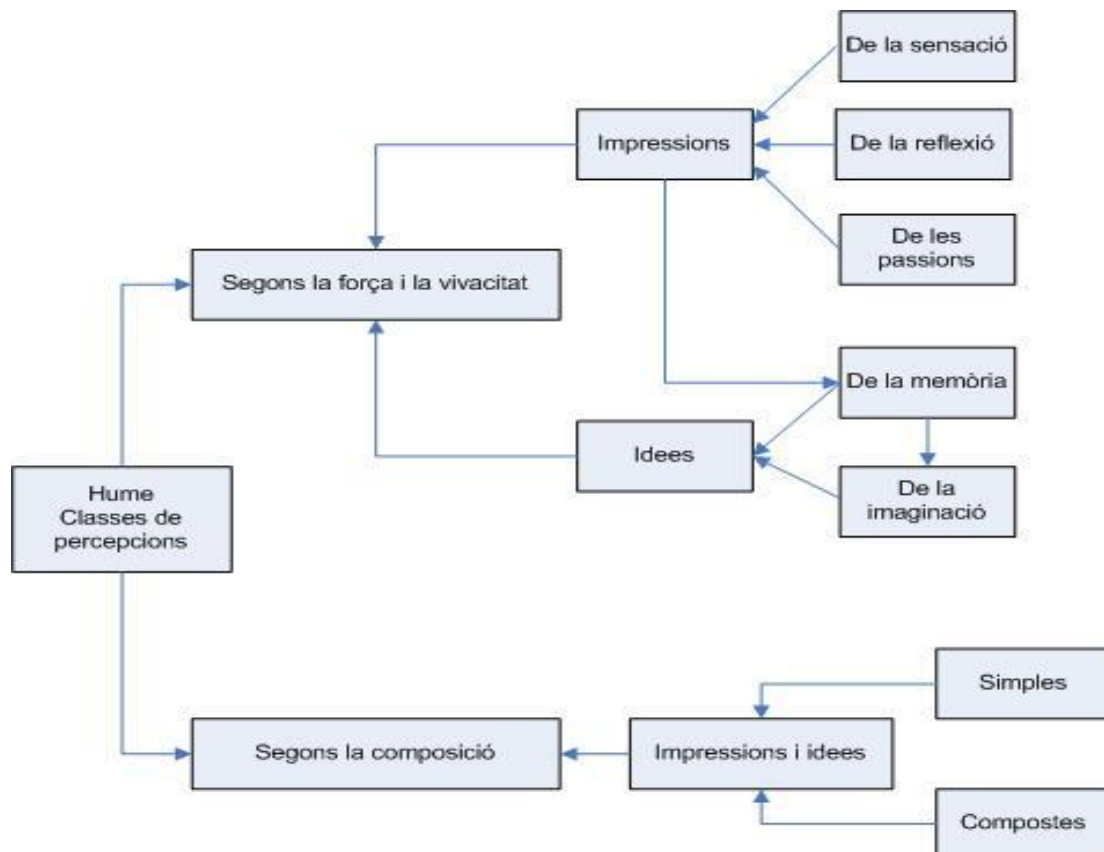
<http://usuarios.lycos.es/JoaquinFeliu/hm/guiahume.htm>

<http://racocatala.com/filosofia/fil-hume.htm>

Text del "Tractat de la naturalesa humana" en castellà. Editat per la Biblioteca Cervantes virtual

<http://iessalvadorespriu-salt.xtec.es/~Isobrinno/ahume.htm>

Classes de percepcions (impressions i idees) segons Hume

Les tres substàncies cartesianes criticades per Hume

Segons **Descartes** hi ha tres substàncies: el "jo" o substància pensant, de la que en tenim un coneixement intuïtiu o immediat, i que solament pot existir *causada* per Déu, que és la substància infinita que és també la *causa* del "món", el qual *causa* les idees en la nostra ment. La idea de *causa* hi juga, doncs, un paper central que Hume elimina per complet. Les tres substàncies queden eliminades, ja que la idea de substància no té cap base empírica i encara menys poden ser "*causa*" de res.

